

Александар АТАНАСОВСКИ

МАКЕДОНИЈА И МАКЕДОНЦИТЕ ВО ДЕЛОТО НА НИКИФОР ГРИГОРА – ВИЗАНТИСКИ ИСТОРИОГРАФ ОД XIV ВЕК

Никифор Григора (1295-1360) е роден во епископскиот град Хераклеја, на Понт. За неговите родители не се знае ништо. Фамилијата не можела да влијае на развојот на Григора, бидејќи на 10 години останал без двата родителя. Повеќе отколку за родителите, Григора оставил спомен за неговиот вујко - хераклејскиот епископ Јован, којшто му го овозможил образованието.

Во престолнината, Н. Григора се дружел со Теодор Метохит и патријархот Јован XIII Гликас. Тоа му го трасирало патот на византискиот двор. Императорот Андроник II, инаку самиот астроном аматер, сакал да се дружи со образовани луѓе и со нив да води научни разговори. Григора имал можност да настапи пред императорот со свое реторичко излагање и да ги здобие неговите симпатии. Императорот му понудил на Григора функција хартофилакс, но Григора му се заблагодарил и останал доследен на својот став да не учествува во политиката. Неговите амбиции биле на друга страна. Веќе имал завршено неколку дела, кога во 1324 година предложил реформа на календарот, нешто што уште повеќе го афирмирало како научник. Императорот го одобрувал предлогот, но немал енергија или не наоѓал сила да се обиде да го оствари во држава што не била склонила кон промени. Сепак Н. Григора во својот живот прифатил една политичка мисија, која што има важност и за нас. Бил испратен во Србија, како пратеник, со задача да ја наговори ќерката на Теодор Метохит - Ирина, својата некогашна ученичка, да се врати во Византија (1327). Таа, по низа околности, се затекнала на дворот на српскиот крал Стефан Урош III Дечански, инаку нејзин зет, но не како гостинка, туку таму живеела во бегалство. Нејзиниот сопруг, паниперсеваст Јован Палеолог, внук (од брат) на императорот Андроник II Палеолог, се одметнал од него со желба да се осамостои во еден дел од Империјата.

Зад себе Григора оставил обемна книжевна заоставштина. Особено е значајна за нас неговата „Ромејска историја“ од 37 кни-

ги. Освен неа пишуваат писма, две астрономски и други дела, околу 80.

Со историографија Н. Григора се занимавал „одамна“, како што сам вели на едно место. Истражувачите откриле податоци дека материјал прибирал уште во времето на симнувањето на Андроник II (1328). Оттогаш па сè до смртта, Н. Григора се занимавал со историја, но на тоа поле не ги растурал своите напори на разновидни дела, туку ги посветил на своето главно дело „Ромејска историја“.

Формално, Н. Григора го започнал своето дело од 1204 година, како пресвртница во историјата на Византија. Но, излагањето на Григора има карактер на вовед сè до осмата глава, каде што почнува расказот за судирот помеѓу двајцата Андрониковци. Во својот вовед Григора се потпира на неговите претходници, претежно на Георги Пахимер и Георги Акрополит.

Истражувачите многу се труделе да утврдат кога е напишана „Ромејската историја“. На крајот е заклучено дека таа е пишувана на „бранови“, од 1328 до 1338. Сепак, делото не можело да биде завршено пред 1341 година, бидејќи во него е поместен надгробниот говор за императорот Андроник III, значи го завршил 1344, а го објавил 1347 година. Тогаш веќе Н. Григора ги имал напишано поглавјата на продолжението до 1354 година.

Григориното дело постепено процветало во книжевната традиција кај јужнословенските народи. Дел од податоците што се наоѓаат во првите 11 книги ги искористил Мавро Орбин, авторот на „Кралството на Словените“ што се смета за прва историја на Јужните Словени¹.

Во првиот дел од „Ромејската историја“ Н. Григора, иако не е современик, сепак дава податоци и за Македонија и Македонците. Приредувачите на збирката „Византијски извори за историју народа Југославије“, Том VI, Београд 1986, посебно преведувачите Н. Григора, Сима Чирковиќ и Божидар Ферјанчиќ ги преведуваат тие податоци без коментар, што може да значи дека ги прифаќаат². За разлика од нив, издавачите на „Извори за българската история“, том XXV -

¹ За биографијата на Никифор Григора види поопширно: Византијски извори за историју народа Југославије, том VI, Београд 1986 (понатаму скратено ВИИНЈ).

² ВИИНЈ, VI,153-162; 167; 181-185; 192-202; 204-207; 216-219; 273; 277-279.

Грџки извори за българската история, XI, София 1983 година, Ал. Милев и Л. Јончев се обидуваат во своите коментари да докажат дека Н. Григора се служи со „античката терминологија но не е секогаш доследен во тоа, бидејќи кога зборува за Македонија и Македонците мисли на византиската тема Македонија“³ во Тракија. Поведен од нив и Петар Коледаров во своето дело „Името Македонија в историческата географија“, София 1985, доаѓа до слични заклучоци, но признава дека во поголем дел Н. Григора е „доследен“ во архаизацијата. Сепак, Коледаров смета дека Н. Григора не е целосно доследен и дека понекогаш е под влијание на средновековната макротопониимија, наложена од византиските теми⁴. За таа цел наведува податоци од „Ромејската историја“ кои се однесуваат на периодот од XIII век, коишто Н. Григора ги презел од своите претходници и на кои не им е современик. Но, и тие податоци не се целосно презентирани, туку само фрагментарно. Токму затоа се наметна потребата да се презентираат сите податоци што ги дава Н. Григора за Македонија и Македонците, како современик и тие да се коментираат, за да се види кога зборува за „темата“ Македонија, а кога за историско-географската област Македонија. И овде, исто така, се презентирани и оние податоци од Н. Григора на кои тој не им бил современик.

Прв пат Н. Григора споменува за Македонија кога зборува за Бугарско-никејската војна од 1221/22 и Епирско-никејската од 1222/24 година и крунисувањето на Теодор Ангел за цар од страна на охридскиот архиепископ Димитрија Хоматијан. Во првата епизода, Н. Григора вели дека: „...така лесно Јован (Јован Асен II 1218-1241) ги прегазил сите места до Солун и Македонија и ги претворил сите села, градови и тврдини како што се вели во скитска пустина...“ (καὶ οὕτω πάντα ῥαδίως ὁ Ἰωάννης κατέδραμεν ἄχρι Θεσσαλονίκης καὶ Μακεδονίας, ὅποσα ἐκ κάμας καὶ πόλεσι καὶ φρουρίοις, μικροῦ Σκυθῶν ἐρημίαν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδείξας)⁵. Но овој бугарски напад бил со грабачки карактер, бидејќи кон Солун се проширил епирскиот владетел Теодор

³ Грџки извори за българската история, XI, София 1983, 125 бел. 21 (понатаму скратено ГИБИ XI).

⁴ П. Коледаров, Името Македонија в историческата географија, София 1985, 77.

⁵ Nicephori Gregorae Byzantina historia I, ed.L.Schopenus, Bonnae 1829, 16 (понатаму: Gregorae I); ГИБИ, XI, 125.

Ангел. За тоа Н. Григора вели „најпосле го покорил и самиот главен град Солун, којшто е прв во земјата на Македонците...“ (ἕως καὶ αὐτὴν ἢ τῆς τῶν Μακεδόνων προκάθηται γῆς ἐχειρώσατο μεγαλόπολιν τὴν Θεσσαλονίκην)⁶. Токму овој податок А. Милев и Л. Јончев го коментираат дека „се однесува на жителите на темата Македонија“⁷, а знаеме дека Солун не бил главен град на таа тема, туку тоа бил градот Одрин и, уште повеќе, Солун не влегувал во составот на темата Македонија. С. Чирковиќ овој дел го преведува малку поинаку: „го зазел и Солун главен град на Македонија“⁸.

Во веста за крунисувањето на Теодор Ангел за цар, Н. Григора ја истакнува улогата на охридскиот архиепископ, при што се задржал на името „бугарска архиепископија“ и дава објаснување како е добиено тоа име, велејќи дека таа од порано не се викала така, туку откако била завладеана од Бугарите била наречена „бугарска“⁹.

Н. Григора и податоците за битката во Пелагонија, што се водела помеѓу никејските војски и антиникејската коалиција во 1259 година, ги презел од Георги Акрополит. При подготовките за таа битка дошло до бугарски продор во Тракија, при што никејските војски презеле контраофанзива. Притоа „тие успеале да ја заземат Македонија“ што најверојатно се однесува на „темата Македонија“ во Тракија, бидејќи тие дејства се одвивале надвор од историската област Македонија. Но, во екот на предиграта за битката во Пелагонија и епирскиот деспот (цар) Теодор Ангел решил да навлезе во Македонија и Тракија „тој претпоставувал дека штом ќе посака, лесно ќе ги помине со меч Македонија и Тракија“ (Μακεδονίαν καὶ Θράκην αὐτίκα μάλα βουλόμενον)¹⁰. Оваа вест може да се толкува во двојна смисла. Може да се однесува и на темата Македонија, а може да се однесува и на географско-етничката територија на Македонија. Поверојатно е второто гледиште, бидејќи Никејците неколку години пред таа битка (1251/52 год.) повратиле некои градови во Македонија, за што, впрочем, зборува и Н. Григора, истакнувајќи дека: „кога царот (Јован

⁶ Gregorae I, 26; ГИБИ, XI, 125.

⁷ ГИБИ, XI, 125 бел. 21.

⁸ ВИИНЈ, VI, 153.

⁹ Gregorae I, 26; ГИБИ, XI, 125-126; ВИИНЈ, VI, 155-156.

¹⁰ Gregorae I, 71; ГИБИ, XI, 131.

III Ватац) стигнал во Солун и Македонија, повторно му паднале во раце повеќе западни градови. Нив нападот на Михаил (Михаил II, епирски владетел) ги заплашил па за кратко време го изневериле, имено Костур и Преспа и уште многу други. Михаил му ги вратил на Царот, покрај останатите, и тврдините Прилеп и Велес“ (ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς περὶ Θεσσαλονίκην καὶ Μακεδονίαν ἐγένετο, πάλιν ὑπ’ αὐτῷ ῥάδιως αἱ πλείους τῶν δυτικῶν ἐγίνοντο πόλεων, ὅποσας ἢ τοῦ Ἀγγέλου Μιχαὴλ ἔφοδος ἐκλόνησέ τε καὶ πρὸς βραχὺν τινα χρόνον παρατραπῆναι πεποίηκε, Καστορία τε καὶ Πρέσπα, καὶ ἐπὶ τούτοις ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι. ὅθεν εἰς τὸν ἔσχατον συναλαθεὶς φόβον ὁ Μιχαὴλ πρεσβεύεται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὰς πρατέρας ἀνακαλεῖται σπονδὰς, ἀποδιδούς αὐτῷ καὶ φρούρια, τὰ τε ἄλλα καὶ τὸν Πρίλλαπον, ἔνι τε τὸν Βελεσὸν)¹¹. Споменатите градови никогаш не влегувале во темата Македонија, што значи станува збор за историска Македонија.

Дека е така потврдува понатамошното искажување на Н. Григора, којшто вели дека на пат за битката, никејската војска „непосредно пред есенската рамноденица (1259 г.), стигнала кај Охрид и Девол. Тоа се македонски тврдини кои им осигуруваат целосна безбедност на оние што ги поседуваат“¹² (φθάνουσι περὶ Ἀχρίδαν τε καὶ Δεάβολιν. Φρούρια ταῦτα Μακεδονίας, πολλὴν παρασχόμενα τὴν ἀσφάλειαν τοῖς χρωμένοις αὐτοῖς)¹³. Познато е дека Охрид и Девол никогаш не влегувале во византиската тема Македонија. Тоа значи, Н. Григора јасно кажува дека тие се македонски тврдини, мислејќи на географско-етничката територија на Македонија.

По битката во Пелагонија, никејските војски набргу влегле во Цариград и ја обновиле Византија (1261 год.). Но, непријателствата со западните држави продолжиле. Овде треба да се одбележи обидот на Карло Анжујски, 1281/82 година, преку својот војсководач Росонсул, да ги завладее „Белград (Берат) и најважните утврдени места во Македонија“ (τῶν Βελλεγράδων φρούριον καὶ ὅσα τῶν Μακεδονίας)¹⁴ и потоа да се насочи против Цариград.

¹¹ Gregorae I, 48. Спореди и ВИИНЈ, VI, 157.

¹² ВИИНЈ, VI, 158-159.

¹³ Gregorae I, 72-73; ГИБИ, XI, 132.

¹⁴ Gregorae I, 146; ГИБИ, XI, 138.

Настаните опишани во вториот дел од Историјата на Никифор Григора се многу поаргументирани и поубудливи. Тука ќе ги посочиме податоците за Македонија што ги дава Н. Григора кога зборува за каталонската експедиција во Византија, посебно за дејноста во Македонија во периодот 1307-1311 година, како и односот на српскиот крал Милутин кон нив и кон Туркопулите. Над 5 000 Каталонци во есента 1307 година ги пљачкале селата на Македонија за да обезбедат продукти за зимата. Притоа, кај градот Касандрија направиле логор за да ја поминат зимата. Во пролетта 1308 година ги нападнале градовите во Македонија, меѓу кои Солун бил нивна главна надеж, верувајќи дека од него би можеле да загосподарат со цела Македонија. Византискиот император Андроник II го осуетил тој план, па наредил кај градот Крстопол (Кавла) да се изгради ѕид од морето до врвот на блиската планина „така што местото станало непроодно за оние што сакале да поминат од Тракија во Македонија или од Македонија во Тракија. Освен тоа испратил воени заповедници и им наредил да соберат доволно војска која ќе ги брани македонските градови“¹⁵ (πέμψας γὰρ πρῶτον μὲν τὸν περὶ τὴν Χριστοῦπολιν μακρὸν ἔκτισε τεῖχος ἀπὸ θαλάσσης μέχρι τῆς τοῦ παρακειμένου ὄρους ἀκρωνυχίας· ὡς ἄβαντον εἶναι τὸ χωρίον καθάπαξ μὴ βουλομένω τῷ βασιλεῖ τοῖς ἑκ Μακεδονίας ἐς Θράκην ἐθέλουσι διαβαίνειν, τοῖς ἑκ Θράκης ἐς Μακεδονίαν... Μακεδονία πόλεων)¹⁶.

Од исказот јасно се гледа дека не станува збор за византиската тема Македонија, бидејќи таа била на територијата на Тракија. Крстопол е посочен како граница помеѓу Тракија и Македонија, иако се наоѓа на македонска територија.

По оваа акција на Андроник II, на Каталонците им се заканувал глад. Исто така стравувале „да не се обединат Илирите, Трибалите, Акарнанците и Тесалијците, кои биле соседни племиња на Ромеите што живееле во Македонија“¹⁷ и така да ги обиколат и убијат, бидејќи нема каде да бегаат и да се спасат. По извесно време, Каталонците ја напуштиле Македонија и преминале во Тесалија и Средна Грција, каде што во 1311 година формирале своја држава со седиште во Атина¹⁸.

¹⁵ ВИНЈ, VI, 180.

¹⁶ Gregorae I,246; ГИБИ, XI,143.

¹⁷ Gregorae I,247; ГИБИ, XI,143.

¹⁸ Г. Острогорски, Историја Византије, Београд 1983 (фототипно издание), 463.

За тоа дека Н. Григора не зборува за византиската тема Македонија туку за историската територија на Македонија сведочат и податоците што ги дава за областа што ја управувал византискиот намесник Сиргијан, истакнувајќи дека „само што наполнил 25 години, царот го испратил за заповедник и управник на една област во Македонија и тоа онаа што ги има Илирите¹⁹ за најблиски соседи“ (Πέμπτον δ' ἄρτι καὶ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος ἀμείβων πέμπεται πρὸς τοῦ βασιλέως στρατηγὸς καὶ διοικητῆς μιᾶς τῶν περὶ Μακεδονίαν ἐπαρχιῶν, ἣ τοὺς Ἰλλυριοὺς μάλιστα ὁμοροῦντας ἔλαχε)²⁰. Според С. Чирковиќ и Б. Ферјанчиќ седиштето на Сиргијан било во Костур²¹, а тој е далеку од византиската тема Македонија.

Кон овие податоци треба да ги придодадеме и оние што зборуваат за граѓанската војна во Византија, водена помеѓу Андроник II (Стариот) и внук му Андроник III (Младиот), особено оние што се однесуваат за крајот на војната од 1327 година. Н. Григора вели дека: „Стариот цар испратил тајни писма до кралот на Србија во врска со воената помош, а исто така и на синот Димитар, деспот, кој тогаш бил намесник во Солун и околината. Барал од него (Димитар) заедно со двајца свои роднини, протовестијарот Андроник и Михаил Асен, кои во тоа време се наоѓале како намесници во Белград (Берат) и останатата Македонија (Βελλεγράδων καὶ τῆς ἄλλης Μακεδονίας), и со македонските војски на прво место да ги обезбедат градовите на Македонија (τὰς Μακεδονικὰς πόλεις) и да ги отстранат сите оние што се сомнителни“²². Овде Григора по грешка го ставил Белград (Берт) во Македонија, можеби поради подолгата припадност кон римската провинција Македонија или кон Охридската архиепископија, бидејќи сè уште бил населен со Словени²³.

Дека овие податоци не се однесуваат на темата Македонија сведочи и расказот на Н. Григора за неговото патување на српскиот

¹⁹ Се однесува на населението што живеело во денешна Албанија, бидејќи Н. Григора секогаш за жителите на Балканот употребува архаични термини (Трибали за Србите, Мизи за Бугарите и сл.), Спореди: П. Коледаров, *Името Македонија...*, 77.

²⁰ Gregorae I, 297.

²¹ ВИНЈ, VI, 192 бел.71.

²² Gregorae I, 394-395; ГИБИ, XI,152.

²³ П. Коледаров, *Името Македонија...*, 77 бел. 154.

двор во 1326²⁴ година, кој е даден во писмото до Андроник Зарида, а, исто така, е поместен и во неговата „Ромејска историја“. Таму Григора, кога зборува за преминот преку реката Струма, вели дека „сите знаат оти Струма е непроодна река и за пешаци и за коњаници, бидејќи таа е најголемата река од тие што протекуваат низ Тракија и Македонија“²⁵, потоа зборува за нејзините извори итн. и за патот до Струмица. За одбележување е неговата констатација дека „се наоѓавме во туѓи места во непрегледен мрак и притоа меѓу луѓе кои не го знаеја нашиот (грчки б.м.) јазик... некои од нашите разбраа нешто од нивниот јазик“²⁶ (πῶς γὰρ οὐ; ἐν τῶποισ ἀλλοτρίοις ὄντων καὶ ἀορίᾳ τοιᾶδε καὶ γλώσσῃ πρὸς τοῦτοις οὐχ χρώμενοι;... ἦσαν γὰρ οἱ καὶ τῶν ἡμετέρων τῆς ἐκείνων γλώττης οὐ πάνυ τοι ἀδαεῖς ἦσαν)²⁷. За време на престојот во Струмица го отпразнувале Велигден, за што Н. Григора вели: „целата (црковна) служба, стројното пеене и мелодичноста на светите песни немаат никакво значење за тукашните жители, бидејќи се служат со варварски јазик и карактерот им е воопшто сличен повеќе за земјоделци“²⁸.

Овие податоци не може да се однесуваат на темата Македонија, бидејќи тамошните жители го знаеле грчкиот јазик, а и богослужбата во византиските теми се вршела на официјалниот грчки јазик. Тоа значи дека под Македонија овде Н. Григора ја подразбира историско-географско-етничката територија на Македонија.

Во рамките на таа Македонија, Н. Григора ги става и градовите Сер, Мелник и Просек. Тоа особено се воочува од неговиот расказ за крајот на граѓанската војна во Византија во 1328 година. Тука Григора истакнува дека Андроник Младиот се пробил до Сер, ги победил деспот Димитри и Михаил Асен и „тргнал понатаму и ги поминал во тек на малку дена сите гратчиња во Македонија (...) лесно и без отпор

²⁴ За датирањето на писмото спореди: *Correspondance de Nicéphore Grégoras texte édité et traduit par R. Guiland, Paris 1927, 31*; ГИБИ, XI, 146 (таму е датирано со 1328); J. Белчовски, Вториот брак на кралот Стефан Урош III и извештајот на Никифор Григора за патувањето на византиските дипломати во Скопје во 1326 година, (Писмо на Никифор Григора за Андроник Зарида според изданието на R. Guiland; превод на Јов. Белчовски, Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија, II, Скопје 1977, 521-533 (натаму: Споменици, II).

²⁵ Gregorae I,375; *Correspondance de Nicéphore Grégoras*,33; ГИБИ, XI, 147; Споменици, II 534-535.

²⁶ *Correspondance...*, 39; Споменици, II,541.

²⁷ Gregorae I,378; ГИБИ, XI,149.

²⁸ Gregorae I,379; *Correspondance*, 41; ГИБИ, XI,150.

ги потчинил²⁹ (...τὴν Μακεδονίαν πολίχνια...) ³⁰. Приврзаниците на стариот император кои „порано ги испратил да управуваат во областите и градовите на Македонија“ биле со жените и децата заробени. Михаил Асен, за да се спаси, влегол во Просек, кој подоцна го предал на српскиот крал (ὁ δὲ Ἀσὼν Μιχαὴλ σπεύσας εἰσηλθεὶν ἐς τὸ τοῦ Προσιάκου πολίχνιον... παρὰ τοῦ Κράλη Σερβίας φρουρὰν) ³¹.

Исто така Н. Григора е прецизен во употребата на името Македонија кога зборува за Српско-византиската војна во 1333-1334 година, посебно за пребегнувањето на Сиргијан кај Душан. Сиргијан едно време исчезнал од Цариград и по една година испратил писмо до Андроник III од Евбеја, во кое го молел за милост и за „парче земја на кое би можел да се насели со жената и децата, негде во Македонија, на крајните граници на ромејското подрачје“ (Μετὰ δ’ ἐνιαυτὸν ἔστειλεν ἕξ Εὐβοίας γράμματα τῷ βασιλεῖ, δεόμενος δοθῆναί οἱ συμπάθειαν καὶ χώρὸν τινα πρὸς οἴκησιν ἅμα γυναικί τε καὶ τέκνοις που τὰς ἐσχατιὰς τῶν κατὰ Μακεδονίαν Ῥωμαϊκῶν ὀρίων) ³². Бидејќи неговата молба не била прифатена, Сиргијан ја напуштил Евбеја и отишол кај кралот на Србија. Тој му станал сè: пријател и сомисленик, добредојден советник, најупатен во внатрешните работи. Притоа Сиргијан му ветил дека „ќе ја потчини ромејската област во Македонија на Трибалите, ако кралот му помогне нему да завладее со Ромеите...“ ³³.

Навистина, со помошта на Сиргијан кралот Душан успеал да освои повеќе македонски градови. Соочен со тоа, Андроник III презел контра мерки. Влегол во преговори со Сфранцес Палеолог, кој бил испратен да го убие Сиргијан, но овој план бил вешто прикриван. Самиот Сфранцес „имал намера да тргне во Македонија... бидејќи сè средил, одјавал брзо во Македонија, не водејќи војска бидејќи сите му биле сомнителни...“ ³⁴. Во својата намера Сфранцес успеал. Преправајќи се дека и тој се одметнал од византиската централна власт се доближил до Сиргијан и успеал да го ликвидира, во близина на Солун. Потоа бил склучен мир помеѓу Византија и Србија.

²⁹ ГИБИ, XI, 154.

³⁰ Gregorae I, 413.

³¹ Gregorae I, 413.

³² Исто, 489.

³³ Исто, 490; ВИНЈ, VI, 216-217.

³⁴ Gregorae I, 499.

Мирните односи помеѓу Византија и Србија биле нарушени по 1341 година, кога по смртта на Андроник III во Византија започнала нова граѓанска војна меѓу Ј. Кантакузин и неговите конкуренти од регентството. Во тој период управник во Солун бил Теодор Синадин, којшто одржувал врски со Ј. Кантакузин и „често пристигнувале писма од Синадин, тогашен управник на Солун, кои го поттикнувале императорот (Ј. Кантакузин) веднаш да навлезе во Македонија и сосема лесно да го завладее Солун...“ (‘Επει δ’ ἐκ Συναδηνοῦ, ὅς τηνικαῦτα Θεσσαλονίκης ἐπετρόλευε, γράμματα ἐφοῖτα, διεγείροντα τὴν ταχίστην αὐτὸν διαβάντα ἐς Μακεδονίαν ἐγκρατῆ Θεσσαλονίκης ἐκ τοῦ ῥάστου γενέσθαι)³⁵. Кантакузин навистина го опседнал Солун во 1342 година, но не успеал да го освои, по што бил принуден да замине на дворот на српскиот крал Душан и да бара од него помош. Таму ја поминал зимата 1342/43, а веќе во есента 1343 година тие се поделиле и Душан продолжил да ги освојува македонските градови. Посебно е значајно освојувањето на Бер во 1345 година и на Сер, истата година³⁶.

Во врска со тие настани, Н. Григора е сосема прецизен во својата Историја, истакнувајќи дека „во Македонија со другите градови потчинети на владетелот на Трибалите, и самата Верија му станала бргу потчинета... А на Солун не му се допаѓало кому и да било да му се потчини, ниту на Кантакузин, ниту на владетелот на Трибалите. Внатрешен бунт веќе долго време владеел во тој град, на тој начин партијата на т.н. Зилоти господарела над другите“ (ἐν δὲ Μακεδονίᾳ, τῶν ἄλλων ὑπηκουσῶν τῷ Τριβαλλῶν ἡγεμόνι, Βέρροια... Θεσσαλονίκη δ’ οὐκ ἠρεσκεν οὐδενὶ προσρυῆναι, μήτε τῷ Καντακουξηνῶ, μήτε μὴν τῷ τῶν Τριβαλλῶν ἡγεμόνι. Στάσις γὰρ ἐκ πολλοῦ κατεῖχεν αὐτήν. καὶ Ζηλωτῶν οὕτωςί πως ὠνομασμένων ἄθροισμα τῶν ἄλλων ἐπρώτευε)³⁷.

Од сето досега кажано може да заклучиме дека во „Ромејската историја“ Никифор Григора зборува за историско-географско-етничката територија на Македонија, чии жители на неколку места ги нарекува „Македонци“, а градовите и селата македонски. Тоа значи дека не станува збор за византиската тема Македонија. Овие податоци

³⁵ Gregorae II, 626; ГИБИ, XI, 169.

³⁶ М. Динић, За хронологију Душанових освојања византиских градова. - Зборник радова Византолошког института, IV, Београд 1966, 9-10.

³⁷ Gregorae II, 795; ГИБИ, XI, 188; ВИНЈ, VI, 273.

многу јасно ја разграничуваат Македонија од темата Македонија. Во времето на Н. Григора тематското уредување е целосно пропаднато и на историската сцена стапуваат катепаникиите. Дури и самиот израз „тема“ веќе многу ретко се среќава во историските извори. Токму затоа податоците што ги дава Н. Григора во своето дело се однесуваат за Македонија и Македонците и тие имаат драгоцен историска вредност за проучувањето и афирмацијата на македонскиот народ.

Клучни зборови: Македонија, македонски градови, македонски села, граѓанска војна, Никифор Григора, Сиргијан, Прилеп, Охрид, Сер, Солун, Костур, Крстопол, Верија, Струмица, Каталонци, Византија.

SUMMARY

Aleksandar ATANASOVSKI

MACEDONIA AND MACEDONIANS IN THE WORK OF NICEPHORE GREGORAS - BYZANTINIAN HISTORIOGRAPHER XIV CENTRY

Nicephore Gregoras (1295-1360) was one of the most outstanding byzantinian historiographer from XIV centry. He composed about 80 works. His Roman history in 37 books and a letter from 1326, which was sent from Skopje by Gregoras to Andronik Zorida, in which Gregoras wrote about Macedonia and Macedonias are of special interest for us. Although researchers endeavour to prove that the data given by N. Gregoras about Macedonia and Macedonias are related to the thema Macedonia (Military administrative area, created in Thrace), we can not accept it. It is very clear that Gregoras named as macedonian the cities of Salonica, which was called capital of Macedonia, Kastoria, Prespa, Ohrid, Prilep, Veles, Prosek, Melnik, Devol, Veria etc, which had never been included in the framework for the thema Macedonia. Even more, in the time of N. Gregoras there was no thema as administrative area and was replaced with catepanikia. We can of Macedonia which inhabitants was named as Macedonias.